

διαφέρη και νὰ ἔξετάζηται ἐπὶ τοσοῦτον, ἐφ' ὃσον θὰ ἔφερεν εἰς τὴν γνῶσιν αὐτὴν τῆς οὐσίας τοῦ πρόγυματος. Ἀλλὰ «καλλίων καὶ σαφεστέρα ἡ μάθησις» εἶναι «ἐκ τῆς ἀληθείας αὐτὴν τε αὐτὴν καὶ τὴν εἰκόνα αὐτῆς (μανθάνειν) εἰ πρεπόντως εἴργασται» (Κρατύλ. 439 α. κ. ἑξ.). «Ἐνέκα τούτου ἀρμόδιος νὰ κρίνῃ περὶ τοῦ βαθμοῦ, περὶ τοῦ εἰδούς καὶ περὶ τοῦ τρόπου παραστάσεως τῆς οὐσίας τῶν πραγμάτων καὶ ἀληθείας, διὰ τῶν λέξεων, εἶναι ὁ διαλεκτικὸς καὶ εἰς αὐτὸν ἀπόκειται νὰ ἐποπτεύῃ τὸ ἔργον τοῦ γλωσσοδημιουργοῦ καὶ νὰ ἀποφαίνηται περὶ τῆς ὁρθότητος, ἢ μή, τῶν ὀνομάτων (Κρατύλ. 389a—391e). Συμφωνώς πρὸς τὰ ἀνωτέρω ἡ γλῶσσα καὶ αἱ λέξεις διὰ τὴν διαλεκτικὴν τοῦ Πλάτωνος εἰναι ὅ, τι καὶ αἱ εἰκόνες καὶ αἱ γραφικαὶ παραστάσεις τῶν πραγμάτων. Τὸ δνομα ἔρχεται πρῶτον κατὰ τὴν ἔρευναν, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἀκολουθήσῃ ὁ λόγος, «ἢ δι' ὀνομάτων καὶ ρημάτων», διὰ κρίσεων δηλαδὴ καὶ συλλογισμῶν ἔξετασις τῶν σχέσεων τοῦ ἀντικειμένου καθ' ἑαυτὸν καὶ ὡς πρὸς τὰ ἄλλα (Πρβλ. Ἐπιστ. ἐβδόμην 342h. Περὶ λόγου ἵδε καὶ Σοφιστ. 259c—260a κ. ἑξ.).

β') Αἱ ιδέαι.

Αἱ ιδέαι καὶ ἔννοιαι τοῦ Πλάτωνος ἔγεννήθησαν ἀπὸ τὴν Σωκρατικὴν ἡθικολογίαν, σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως καὶ τῇ ἔξελίξει, ὑπερέβησαν τὸ περιεχόμενον, ἥτοι τὸ βάθος καὶ τὸ πλάτος τῆς κατὰ Σωκράτην ἔννοιας. Κατ' ἀρχάς, καὶ εἰς τοὺς διαλόγους τῶν δύο πρώτων περιόδων, ἐπρόκειτο περὶ ἡθικῶν ἔννοιῶν καὶ ἀξιῶν, περὶ τοῦ σχηματισμοῦ τῆς πεποιθήσεως ὅτι, ἐκ τῆς γνώσεως καὶ ἐπιστήμης ἔξαρτᾶται τὸ ἡθικῶς πράττειν. «Ηδη ἀπὸ τῶν διαλόγων τῆς δευτέρας περιόδου (Γοργίου, Μένωνος κλπ.) ὁ Πλάτων ἐπεκτείνει τὰ κατὰ τὴν ἡθικὴν αὐτὴν γνῶσιν καὶ ἐπιστήμην εἰς πάσας τὰς σχέσεις καὶ τὰ ἀντικείμενα τῆς ζωῆς καὶ τῆς φύσεως, καὶ γενικεύει τὰς ἔννοιας καὶ ιδέας κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. «Οπως προκειμένου περὶ ἀρετῆς, ἐκ τῶν πολλῶν ἡθικῶν πράξεων καὶ ἐκ τῶν εἰδῶν ἀρετῆς σχηματίζομεν μίαν ιδέαν καὶ ἔννοιαν ἀρετῆς, οὕτω καὶ ἐκ τῶν πολλῶν ἔνεργειῶν, φαινομένων καὶ καταστάσεων δυνάμεθα νὰ σχηματίσωμεν μίαν αὐτῶν ιδέαν καὶ ἔννοιαν. «Ἔχοντες ύπτιον τὰ πολλὰ σχήματα, χρώματα, τὰς πολλὰς τραπέζας, δυνάμεθα ἔξετάζοντες δλα αὐτὰ συγκριτικῶς καὶ διαλεκτικῶς νὰ λάβωμεν μίαν γενικὴν ιδέαν καὶ ἔννοιαν τῶν ἀντικειμένων αὐτῶν (Μένων 74b—76a, Πολιτείας 596ab). Κατὰ τὸν αὐτὸν

τρόπον δυνάμεθα νὰ σχηματίσωμεν καὶ τὴν ἔννοιαν τῆς κινήσεως, τῆς δικαιοσύνης, τῆς πολιτικῆς κλπ. Εἰς τὴν τοιαύτην γενίκευσιν τῶν ἴδεῶν καὶ ἔννοιῶν, ἐβοήθησε τὸν Πλάτωνα ἡ μαθηματικὴ σχέσις τῶν πραγμάτων βεβαίως, διότι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἦτο δυνατὸν νὰ παραστήσῃ καὶ ἀποδείξῃ τελειότερον τὰ κατὰ τὴν ἔννοιαν. 'Ο ἐπὶ τῆς ἀμμου χαρασσόμενος κύκλος καταστρέφεται, ἡ ἔννοια ὅμως καὶ ἴδεα αὐτὴ τοῦ κύκλου, ὑπάρχει καὶ ἀναγνωρίζεται εἰς ὅλα τὰ πράγματα τὰ παρουσιάζοντα τὸ σχῆμα αὐτό.

'Η τοιαύτη γενίκευσις φαίνεται ὡς νὰ είχεν ἀποσπάσῃ τὸν Πλάτωνα ἀπὸ τὰ ἡθικὰ ἴδεώδη, τοιοῦτόν τι ὅμως πράγματι δὲν συμβαίνει. 'Οπως μὲ τὴν ἔννοιαν καὶ ἴδεαν ὑπερβαίνει δὲ Πλάτων τὰ δρια τῆς Σωκρατικῆς ἴδεολογίας, οὕτω καὶ ἀπὸ ἡθικολογικῆς ἀπόψεως ἐκτείνεται πέραν τῶν δρίων τῆς κοινῆς ἡθικῆς συνειδήσεως καὶ τοῦ κοινοῦ ἡθικοῦ μέτρου, ἀτινα εἶχεν ὑπὸ δψιν ὁ Σωκράτης, καὶ ἔξαρτᾳ τὰς ἡθικὰς σχέσεις ἐκ τῆς ἐν τῷ σύμπαντι ἀρμονίας καὶ ἐκ τῆς ἀνωτάτης ἐκείνης τοῦ ἀγαθοῦ ἴδεας, ἡ ὅποια ἐδημιούργησε καὶ συνέχει τὰ πάντα. 'Επειδὴ ἡ ἀπόλυτος ἔξαρτησις καὶ τὸ ἀπόλυτον μέτρον εἰς τὴν ἴδεαν αὐτὴν τοῦ ἀγαθοῦ ὑπάρχουν, διὰ τοῦτο ἐκεῖ πρέπει νὰ κατευθύνηται ἡ γνῶσις καὶ ἐπιστήμη διὰ τῶν πραγμάτων τῆς φύσεως καὶ τῆς ζωῆς, διὰ τῶν ἐπὶ γῆς καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ, τὰ ὅποια ἔξ ίσου διέπονται ἀπὸ νόμους ἀναγκαιότητος, ἀλληλεξαρτήσεως, ἀπὸ ἀρμονίαν καὶ ἀπὸ σχέσεις, ἐκ τῆς ἀνωτάτης ἴδεας. 'Η ἀπόλυτος ἡθικὴ ἔξαρτᾶται ἐκ τῆς γνώσεως καὶ ἐπιστήμης τοῦ ἀπολύτως ὄντος καὶ ἀπολύτως ἀγαθοῦ.

'Οπως κατὰ τὸ πλάτος, οὕτω καὶ κατὰ τὸ βάθος αἱ Πλατωνικαὶ ἴδεαι διαφέρουν τῶν Σωκρατικῶν ἔννοιῶν. 'Ο Σωκράτης ἐνόμιζεν ὅτι ἦτο δυνατὸν εἰς τὰς παραστάσεις καὶ ἀντιλήψεις τῶν ἀνθρώπων ἐπαγωγικῶς νὰ εὔρῃ τὴν ἔννοιαν, τὸ κοινόν καὶ γενικόν, καὶ ἐβασίζετο διὰ τοῦτο εἰς τὴν κοινὴν ἀντίληψιν καὶ συνείδησιν. Διὰ τὸν Γίλατωνα ἡ ἴδεα καὶ ἔννοια δὲν παράγεται ἀπὸ παραστάσεις, ἀντιλήψεις καὶ αἰσθήματα, ἀλλὰ διὰ καθαρῶς διανοητικῆς ἐργασίας. Τὰ αἰσθήματα, αἱ ἀντιλήψεις καὶ αἱ παραστάσεις δὲν περιέχουν τὴν ἴδεαν καὶ ἔννοιαν. 'Αποτελοῦν ἐκδήλωσιν ταύτης, παρέχουν εἰκόνα τινα καὶ παρουσιάζουν χαρακτηριστικὰ ἡ γνωρίσματα, ἀτινα προκαλοῦν τὸν νοῦν καὶ τὴν διάνοιαν εἰς τὴν ζήτησιν καὶ ἔξακριβωσιν τῆς ἔννοιας καὶ ἴδεας. 'Ωραῖοι ἵπποι, ωραῖοι ἀνθρώποι, ωραῖα ἀντικείμενα, παρουσιάζουν τὴν ωραιότητα, δὲν ἀποτελοῦν ὅμως αὐτὴν. Δὲν εύρισκομεν καθαρὰν καὶ πλήρη τὴν ωραιό-

τητα εἰς τὰ ζῶα σύντά, εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ εἰς τὰ ἀντικείμενα. Κατὶ τὸ ὠραῖον βλέπομεν παντοῦ, τὴν ὠραιότητα ὅμως καθ' ἑαυτήν, διὰ διανοητικῆς ἐργασίας, διὰ συγκεντρώσεως καὶ συνθετικῆς ὁλῶν τῶν στοιχείων αὐτῆς, δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν. Τὰ πολλὰ σχήματα παρέχουν τὴν ἀφορμήν καὶ τὴν ἀφετηρίαν νὰ σκεφθῶμεν περὶ σχήματος τίνος γενικοῦ καὶ τελείου, μὴ ὑπάρχοντος ὅμως εἰς τὰ ἀντικείμενα καὶ εἰς τὰς εἰκόνας σύντῶν. Ο πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας κύκλος οὐδέποτε εἶναι τόσου τέλειος, ὃσον ἡ περὶ αὐτοῦ Ιδέα, καὶ ἡ εύθεια γραμμή οὐδέποτε εἶναι τόσον εύθεια, ὃσον ἡ ἔννοια καὶ Ιδέα αὐτῆς. Τὰ ἀντικείμενα, τὰ φαινόμενα, αἱ καταστάσεις καὶ ἐν γένει πᾶν πρᾶγμα ὑποπίπτον εἰς τὰς αἰσθήσειςκαὶἀποτελοῦν περιεχόμενον τῶν παραστάσεων, ὑπόκειται εἰς διαρκῆ κίνησιν καὶ μεταβολήν. Τὸ θερμόν, τὸ ψυχρόν, τὸ ξηρόν, τὸ ύγρὸν κλπ. αὔξανον τὴν μειοῦνται. Δὲν ὑπάρχει μέγα, τὸ δόποιον νὰ μὴν εἶναι καὶ μικρόν, ἡ μικρὸν τὸ ὄποιον νὰ μὴν εἶναι καὶ μέγα, ἐν σχέσει πρὸς τοῦτο ἡ ἐκεῖνο τὸ ἀντικείμενον. Τὰ πάντα εἶναι πλούσια καὶ συγχρόνως πτωχά, ὅπως ὁ νίος τοῦ Πόρου καὶ τῆς Πενίας. Παντοῦ ὑπάρχει πέρας καὶ ἄπειρον, ὠραῖον καὶ ἀσχημόν, ἀγαθὸν καὶ κακόν, τέλειον καὶ ἀτελές. Τὸ ἀπολύτως ἀγαθόν, τὸ ἀπολύτως τέλειον, τὸ ἀπολύτως ὠραῖον, τὸ αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τέλος, δὲν φαίνονται, δὲν ὑποπίπτον εἰς τὰς αἰσθήσεις, τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχουν. Τὸ σχετικῶς καλόν, οἰονδήποτε είδος ἀγαθοῦ, τὸ μεταβαλλόμενον εἰς τὰ πράγματα, μαρτυροῦν περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἀπολύτως καλοῦ, τοῦ ἀπολύτως ἀγαθοῦ, τοῦ σταθεροῦ καὶ ἀμεταβλήτου. Ο, τι παρουσιάζει σοφίαν μαρτυρεῖ περὶ ὑπάρξεως σοφίας, ὅ, τι παρουσιάζει ἀρετήν, ἡ ἄλλην ἰδιότητα, μαρτυρεῖ περὶ τῆς ὑπάρξεως τούτων εἰς ἀπόλυτον βαθμόν. Τὸ ἀπόλυτον αὐτό, τὸ ἐκδηλούμενον διὰ τῶν πραγμάτων, διὰ τῶν αἰσθημάτων καὶ παραστάσεων, ἀποτελεῖ τὸν λόγον καὶ τὴν αἴτιαν τοῦ νὰ παρουσιάζωνται τὰ πράγματα τοιαῦτα ἢ τοιαῦτα. Τοῦ ὠραίου αἴτια εἶναι ἡ ὠραιότης, τοῦ τελείου ἢ τελειότης καὶ οὕτω καθεξῆς. Εἳν τὸν λοιπὸν θέλωμεν νὰ εύρωμεν τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων, πρέπει νὰ ἀνέλθωμεν εἰς τὰς αἴτιας τῶν φαινομένων καὶ καταστάσεων, τῶν μεταβολῶν καὶ παραλλαγῶν αὐτῶν. Εἰς τὰς αἴτιας αὐτὰς ὑπάρχει ἡ ούσια καὶ ἡ ἀλήθεια, τὸ κοινὸν ἐκεῖνο καὶ γενικόν, ὁ λόγος παντὸς μερικοῦ καὶ πάσης ἴδιοτύπου τῶν πραγμάτων ἐκδηλώσεως. Ἐπειδὴ ὅμως ὑπάρχουν αἴτιαι ἔχουσσαι ἄλλας αἴτιας καὶ ἔξαρτώμεναι, διὰ τοῦτο αἴτιαι κύριαι καὶ ἀπολύτως ούσιωδεις πρέπει νὰ θεωρῶνται αἱ μὴ ἔξαρτώμεναι ἐξ ἄλλων,

άλλ' ἀποτελοῦσαι λόγον ἔσυτῶν. Ἐπομένως διὰ νὰ γνωσθῇ ἡ ἀλήθεια καὶ η̄ οὐσία πρέπει νὰ φθάνωμεν μέχρι τῆς πρωταρχικῆς αἰτίας τῶν φαινομένων, καταστάσεων καὶ ἐκδηλώσεων, μέχρι τοῦ ἀπολυτοῦ. Η̄ πέραν τοῦ αἰσθητοῦ ἀλήθεια αὐτῇ καὶ πραγματικότης, η̄ διὰ τῆς νοήσεως (διαλεκτικῶς, καὶ ὅχι δι' ἀπλῆς ἐπαγωγῆς) εύρισκομένη, η̄ ἐνιαία, ἀμετάβλητος καὶ τελεία ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, η̄ αἰτία τῶν φαινομένων καὶ καταστάσεων καὶ ώρτοισιν τῇ πλέον τι οὖσα τῆς λογικῆς ἐννοίας, η̄ ἀπόλυτος αὐτὴ ἀλήθεια καὶ οὐσία, η̄ ίδεα, η̄-ὅπως συνηθίζει ὁ Πλάτων—αἱ Ιδέαι,¹⁾

Ι. Σημ. Αἱ λέξεις «ιδέα» καὶ «εἰδος», εἶτε λόγῳ τῆς ἔξελίξεως τοῦ φιλοσόφου, εἶτε ἐνεκα τοῦ κατὰ περιστάσεις καὶ εὐκαιρίας δρίζειν, εύρισκονται ὑπὸ διαφόρους σημασίας εἰς τοὺς Πλατωνικούς διαλόγους. Κυρίως δύμας σημαίνουν ἀλλοτε μὲν ἐννοιαν λογικήν, ἀλλοτε δὲ οὐσίαν αὐθυπόστατον. Εἰς τοὺς Μένωνα (72 ce) καὶ εἰς τὸν Κρατύλον (440b) είδος σημαίνει τὸ τι ἔστιν (πράγμα) οὐσιαν καὶ ἐννοιαν τι. Εἰς τὸ Συμπόσιον (210b), είδος σημαίνει ὑποδιάτρεσιν τοῦ γένους καὶ κατ' ἄλλους αἰσθητὸν τι. Εἰς τὸν Φαίδρον αἱ λέξεις ίδεα-εἶδος σημαίνουν κατὰ πρῶτον τὴν ίδεαν καθ' ἔσυτήν, ὡς αἰωνίαν ὑπαρξίν καὶ ὄντότητα (103e, 104e, 106b), ἐπειτα εἶδος ὑπὸ τὴν κοινὴν σημασίαν (79 ab, 106b) καὶ τέλος εἰκόνα η̄ παράστασιν (73d), αἰσθητὸν τι (87a). Οπου πρόκειται περὶ μεταφυσικοῦ ζητήματος, ἐννοια-ίδεα-εἶδος λαμβάνουν τὴν αὐτὴν σημασίαν (104 bd, 105d), καὶ τονίζεται η̄ μεταφυσική ἀποφίεσις. Εἰς τὴν Πολιτείαν, εἶδος σημαίνει ίδεαν—οὐσιαν (510b, 511c, 596ab 597a), εἶδος ὑπὸ κοινῆν σημασίαν (504a, 510e), φαινόμενον η̄ πρᾶγμα αἰσθητὸν (510d), δῆμος καὶ εἰς τὸν Φαίδωνα. Εἶδος καὶ ίδεα συμπίπτουν καὶ εἰς τὸν διάλογον αὐτὸν πρὸς τὴν ἐννοιαν τῆς καθ' αὐτὸν οὐσίας καὶ ίδεας ἀγορθοῦ (486 d-e, 507b, 517b-c 526e, 534c). Εἰς τὸν Φαίδρον (249b) εἶδος-ίδεα σημαίνουν, ἐννοιαν κατὰ Σωκράτην, λογικήν ὑποδιάτρεσιν τοῦ γένους (253d, 265a, 266c) ψυχικήν δύναμιν καὶ διάνεσιν (237d), εἰκόνα καὶ παράστασιν (246a). Διὰ νὰ παραστήσῃ τάξ καθ' αὐτὸν ίδεας ὁ Πλάτων εἰς τὸν διάλογον αὐτὸν κάμνει χρῆσιν καὶ τῶν ὅρων: «τὸ αὐτὸν καὶ λόγον», «οὐσίαν», «οὐσίαν τως οὖσαν», «τὰ διάντα δυντῶς» κλπ. Εἰς τὸν Κρατύλον (386a) η̄ λέξις «οὐσία» σημαίνει κατ' ἀρχὰς ὑπαρξίν καὶ βαθμηδὸν ταύτιζεται πρὸς τὴν ἐν Φαίδωνι, Πολιτείᾳ, Φαίδρῳ κλπ. σημασίαν τῆς ίδεας-εἶδους. Εἰς τὸν Θεοις τὸν (187c) η̄ λέξις ίδεα λαμβάνεται ὑπὸ τὴν καὶ ἐν τῇ Λογικῇ σημασίαν, ἐνῷ εἰς σελ. 203ce τοῦ αὐτοῦ διαλόγου απομαίνει περίπου θῆτι καὶ παρ' Ἀριστοτέλει η̄ λέξις «μορφή». Εἰς τὸν Σοφιστὴν ἀποντῶμεν συχνὰ τὴν λέξιν: «εἶδος» μὲ τὴν σημασίαν ίδεας-οὐσίας (246b, 246c, 248a, 254b). Φέρει ἐπίσης καὶ τὴν σημασίαν εἶδους κοινῶς ὡς ὑποδιαιρέσεως γένους (255c). Εἰς τὸν αὐτὸν διάλογον ἀναφέρεται καὶ εἴδος τοῦ μὴ διάντος» ὡς ἑτέρου καὶ διαφόρου, η̄ αὐτι-

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

Κατά τὸν διάλογον Φαιδωνα, δὲν σχηματίζομεν ἡμεῖς τὰς ἴδεας καὶ ἐννοίας δι’ ἀφαιρέσεων καὶ κατ’ ἐπαγωγήν, ἀπὸ τὰς δεδομένας τῆς ἐμπειρίας, ἀλλ’ ἐξ ἀφορμῆς τῆς λειτουργίας τῶν αἰσθήσεων καὶ τῆς συνείδησεως παρουσιάζονται μόναι τῶν καὶ ἀφ’ ἑαυτῶν καὶ ἀπασχολοῦν τὴν διάνοιαν ἡμῶν, Ἐξ ἀφορμῆς τῶν ἔξωτερικῶν ὁρτικείμενων καὶ τῶν ἐπιδράσεων σκεπτόμενα περὶ αὐτῶν, ὅπως σκέπτεται τις δι’ ἓνα φίλον του ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἀγηκούσης εἰς τοῦτον λύρας (Φαιδ. 73d-77a). Ἡ λύρα, ἡ τὸ ἀνήκον εἰς τὸν φίλον μας ἀντικείμενον, δὲν εἶναι ὁ φίλος μας, εἶναι ὅμως ἵκανὰ αὐτὰ δι’ ἐπιδράσεώς των νὰ ἐπαναφέρουν εἰς τὸν νοῦν καὶ τὴν συνείδησίν μας τὸν ἀπόντα φίλον. Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ τὰ ἀντικείμενα καὶ αἱ εἰκόνες ὥραιῶν πραγμάτων προκαλοῦν τὴν ἴδεαν τῆς ὥραιότητος, τοῦ καλοῦ. Ἡ ἴδεα τοῦ κάλλους καὶ τῆς ὥραιότητος, τὴν ὅποιαν λαμβάνει κανεὶς ὑπ’ ὅψιν διὰ τῶν περαγμάτων, θεωρεῖται ἀπεριόριστος, ἀνεξάρτητος χρόνου καὶ τόπου. Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ φαντασθῇ τις ὅτι ἡμπορεῖ νὰ παύσῃ τοῦ νὰ ὑπάρχῃ. Ἐμπειρικλείει λοιπὸν ἐν ἑαυτῇ τὴν αἰώνιότητα. Καὶ ἀν εἶναι αἰώνια, τότε πρέπει νὰ εἶναι καὶ ἀμετάβλητος καὶ τελεία. Τὸ κατ’ ἔξοχήν κάλλος καὶ ἡ ὥραιότης καθ’ ἑαυτήν δὲν γεννῶνται, δὲν ἀποθνήσκουν, δὲν αὐξάνουν οὔτε μειοῦνται, δὲν εἶναι ἀπὸ μιᾶς ἀπόψεως κάλλος καὶ ὥραιότης καὶ ἀπὸ ἄλλης ἀσχημία, δὲν εἶναι καὶ ὥραια ἐν συγκρίσει πρὸς τοῦτο καὶ ἀσχημα ἐν συγκρίσει πρὸς ἑκεῖνο. Εἶναι αὐτὰ καθ’ ἑαυτά καὶ δι’ ἑαυτῶν καλά, αἰώνια, τέλεια καὶ ἀμετάβλητα (Πρβλ. Συμπόσ. 211a). Ἀναλόγως πρὸς τὴν ἴδεαν τοῦ κάλλους καὶ τῆς ὥραιότητος ἔχομεν ὑπ’ ὅψιν καὶ σκεπτόμενα καὶ τὴν ἴδεαν τῆς δικαιοσύνης ἐξ ἀφορμῆς τῶν δικαίων πράξεων, καὶ τὴν ἴδεαν τῆς δόμοιότητος καὶ δινομοιότητος, καὶ τὴν ἴδεαν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ πολλὰς ἄλλας ἴδεας, αἱ ὅποιαι δὲν συμβολίζουν ἀπλῶς, ἀλλὰ περιλαμβάνουν καὶ ἐμπεριέχουν τὸ ἀπόλυτον (Φαιδ. 74a-76d). "Οχι δὲ μόνον διανοητικῶς ἐπικοινωνοῦμεν πρὸς τὰς ἴδεας, ἀλλὰ καὶ βλέπομεν καὶ αἰσθανόμεθα αὐτάς, ἀν ληφθῆ ὑπ’ ὅψιν ὅτι εἰς τὰς ἀντικείμενα, εἰς τὰς πράξεις καὶ εἰς τὰς καταστάσεις, δὲν ἀντι-

θέτου πρὸς τὴν ὑπὸ κρίσιν ἐννοιαν πάντοτε. Ἐπίσης εὑρίσκεται καὶ μὲ τὴν σημασίαν ἐννοίας (253d-e, 259 e-e 261de), καθὼς καὶ ἴδεας γενικῶς (254a). Εἰς τὸν Πολιτικόν, εἶδος σημαίνει γενικῶς ὑποδιαίρεσιν γένους (258c, 263b, 286e) καὶ οὐσίαν (285b). Εἰς τὸν Φίληβον γίνεται χρῆσις τῶν λέξεων «εἶδος» καὶ «ἴδεα» ὑπὸ μᾶλλον καθαρῶς λογικήν σημασίαν. Εἰς τὸν Τίμαν (48a-49a) ἡ αὐτὴ διάφορος σημασία παρατηρεῖται, μόδονότι εἰς σειλ 51e κ.ξ. 88d αἱ λέξεις ἴδεα-εἶδος ἔχουν μεταφυσικήν σημασίαν.

κατοπτρίζονται καὶ δὲν ἔκδηλώνθυται, πάρα ίδεσι, διὰ τῶν δόποιών διακρίνομεν καὶ ἔκτιμῷμεν ὅλα αὐτά. Πῶς διακρίνομεν συμμετρίαν καὶ ἀσυμμετρίαν εἰς ἀντικείμενα διάφορα καὶ ξένα πρὸς ἄλληλα; ὁρθότητα καὶ μὴ ὁρθότητα πράξεων, πῶς διακρίνομεν ὡραιότητα εἰς χρώματα, εἰς ἀνθρώπους, εἰς, δένδρα, εἰς ζῷα κλπ. εἰμὴ διὰ τῶν ιδεῶν συμμετρίας, ὁρθότητος, κάλλους;

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀποδεικνύει ὁ Πλάτων τὴν ὑπαρξίν τῶν ἐννοιῶν καὶ ιδεῶν. Ἀλλὰ γεννᾶται καὶ πάλιν τὸ ἔξῆς ζήτημα: 'Αφοῦ αἱ ίδεαι δὲν προέρχονται ἀπὸ τὰ αἰσθήματα, ἀπὸ τὰς ἀντιλήψεις καὶ παραστάσεις, πῶς καὶ κατὰ ποιὸν τρόπον ἔρχονται εἰς τὸν νοῦν καὶ τὴν διάνοιαν; Πῶς ὁ ἀνθρωπός, ὁ ὅποιος διὰ τῶν αἰσθήσεών του καὶ ἀντιλήψεων ἐπικοινωνεῖ πρὸς τὸν ἔξω κόσμον, προκαλεῖται διὰ τῶν ἀντικειμένων, ἐνεργειῶν καὶ καταστάσεων, εἰς τὴν ζήτησιν καὶ ἀνακάλυψιν τοιούτων ιδεῶν; 'Ο Πλάτων λύει τὴν ἀπορίαν αὐτήν, ἀλλὰ κατὰ τρόπον φανερώνοντα τὴν ίδιοτυπίαν τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας, ἡ ὅποια, χωρὶς νὰ κατορθώνῃ νὰ ἔρμηνεύῃ τὰς λειτουργίας τῆς συνειδήσεως, παρεδέχετο τὴν γνῶσιν ὡς ἀπεικόνιστιν προϋπάρχοντος καὶ ἐπιδρῶντος ἐκ τοῦ ἀφανοῦν. 'Ωστε λοιπὸν ἔάν αἱ ίδεαι εἰναι ξέναι καὶ διάφοροι πρὸς τὰ αἰσθήματα καὶ τὰς παραστάσεις, τότε πρέπει νὰ ὑπάρχουν ἀλλοῦ κάπου καὶ νὰ ἐπικοινωνοῦν πρὸς τὴν ψυχήν. 'Εάν ἡ διάνοια δὲν λαμβάνῃ τὸ περιεχόμενον τῶν ἐννοιῶν ἀπὸ τὰ αἰσθήματα καὶ τὰς ἀντιλήψεις, τότε πρέπει τὸ περιεχόμενον αὐτὸν νὰ δίδηται εἰς αὐτήν κατ' ἄλλον τινὰ τρόπον, ἡ ἐννοια καὶ ιδέα πρέπει νὰ παριστάνουν διανοητικὴν ἀπασχόλησιν εἰς ἔτερον περιεχόμενον, τὸ ὅποιον πρέπει νὰ κατέχῃ ἡ ψυχὴ ἐκ τῶν προτέρων καὶ ἀνεξαρτήτως τῶν δι' ἄλληλεπιδράσεως πρὸς τὸν ἔξω κόσμον λειτουργιῶν. 'Η ψυχὴ προτοῦ ἐνσαρκωθῆ ἔρχεται νὰ ἔχῃ τοιαῦτα περιεχόμενα, τὰ ὅποια ἐπανέρχονται εἰς τὴν μνήμην διὰ τῆς ἐπικοινωνίας της πρὸς τὸν ἔξω κόσμον. Τοιουτοτρόπως ἔχομεν τὴν χαρακτηριστικὴν διὰ τὴν Πλατωνικὴν Γνωσεοθεωρίαν, θεωρίαν τῆς «ἀ ν α μ ν ἡ σ ε ω ς» (Πρβλ. Μένων. 81b, κ.έξ. Φαίδων. 72e-75b, 65ee, Φαίδρ. 247a κ. έξ. Θεαίτ. 150d), ἡ ὅποια εἰς τὸν Φαίδωνα πρὸ πάντων ἀποδεικνύεται διὰ τοῦ παραδείγματος τῆς Ισότητος κατὰ τρόπον ἀριστουργηματικὸν ἀπὸ διαλεκτικῆς ἀπόψεως. Συμφώνως πρὸς νεωτέρας θεωρίας καὶ πρὸς ἔρμηνείας ἐκ μέρους τῆς συγχρόνου ψυχολογίας, διακρίνομεν εἰς τὴν Πλατωνικὴν αὐτήν θεωρίαν τῆς σχέσεως τῶν ιδεῶν πρὸς τὰ ἀντικείμενα καὶ τῆς

Πλάτων-Γ. Παναγιωτίδου

άναμνήσεως, τὴν ἐπὶ τῇ βάσει σύνδεσεως παραστάσεων και τοῦ νόμου ὁμοιότητος ἐρμηνείαν. Ἡ θεωρία δέ αὐτῇ τῆς ἀναμνήσεως ἐρμηνευομένη κατά τρόπον ἐπιστημονικὸν σύγχρονον, μᾶς ἀποκαλύπτει τὴν σπουδαίαν ἐκείνην ἀντίληψιν και θεωρίαν, καθ'ην ἀναγνωρίζεται διτὶ ὑπάρχουν ἀλήθεια, και πραγματικότητες μὴ προερχόμεναι ἐκ τῶν αἰσθημάτων και φυτιλήψεων, ἔχουσαι δὲ μεγάλην σπουδαιότητα και σημασίαν διὰ τὴν ἐπιστήμην και τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν. Ὁ Σπινόζα και πρὸ πάντων ὁ Καρτέσιος εἰς τοιαύτας ἀληθείας ἐστήριξαν τὴν περὶ «ἐ μ φ ύ τ ω ν ι δ ε ὠ ν» θεωρίαν, ἡ δέ γεωτέρα ψυχολογία και ἡ λογική ἐπὶ τῇ βάσει τοιούτων δεδομένων τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐμόρφωσαν τὴν περὶ χεινικότητος τῶν παραστάσεων και περὶ προδιαθέσεως ἡ περὶ λειτουργίας τῆς συνειδήσεως θεωρίαν, καθ'ην διὰ τῶν γενικῶν αὐτῶν παραστάσεων, προδιαθέσεων και διὰ τῆς λειτουργίας τῆς συνειδήσεως—ἡ δποία δὲν εἶναι χῶρος βεβαίως, ὅπου ἀλληλοσυγκρούονται κλπ. αἱ παραστάσεις, ἀλλὰ ἴδιότροπος διάκρισις, σύνδεσις, διατύπωσις κλπ. ἐπιδράσεων ἔξωτερικῶν και ἔσωτερικῶν και παραστάσεων—αἰσθανόμεθα και ἀντιλαμβανόμεθα ἡ διακρίνομεν μερικὰς παραστάσεις και γνωρίσματα¹). “Οτι δὲ τοῦτο εἶναι ἀληθές δὲν εἶναι δύσκολον νὰ πεισθῇ τις. Τὰ αἰσθητήρια ἡμῶν ὅργανα εἶναι ἀνοικτὰ και δέχονται πάντα ἐρεθισμὸν ἔξωθεν, ἡ ἔσωθεν ἐκ τοῦ σωματικοῦ ὅργανισμοῦ, μόλια ταῦτα ὅμως δὲν βλέπομεν, δὲν ἀκούομεν κλπ. πολλὰ και διάφορα συγχρόνως, ἀλλ' ἐκεῖνα εἰς τὰ δποία κατευθύνει ἡ προσοχὴ ἡμῶν τὴν ἔσωθεν ἀντίδρασίν μας. Και ἡ προσοχὴ δὲν ἔξαρτᾶται ἐκ τῶν αἰσθητηρίων. Ἄν τισχυροὶ ἐρεθισμοὶ ἐπὶ τῶν αἰσθητηρίων προκαλοῦν τὴν προσοχὴν και ἀπασχολοῦν τὴν ψυχὴν και τὴν συνείδησίν μας, πάλιν δὲν γινώσκομεν και δὲν διακρίνομεν, δὲν αἰσθανόμεθα δηλαδὴ και ἀντιλαμβανόμεθα, τοὺς ἐρεθισμοὺς αὐτοὺς διὰ τῆς λειτουργίας τῶν αἰσθητηρίων, ἀλλὰ διὰ διακρίσεων, συνδέσεων κλπ. προηγουμένων και συγχρόνων ἐντυπώσεων, παραστάσεων, διαθέσεων.

Τοιαύτας ἐρμηνείας δὲν ἔκαμνε βεβαίως ὁ Πλάτων. Κατ' αὐτὸν αἱ ἔννοιαι και ἰδέαι προέρχονται ἐκ διανοητικῆς λειτουργίας και ἔξ ἀναμνήσεως τῶν ὅσων εἶδε και ἔμαθεν ἡ ψυχὴ προτοῦ ἐνσαρκωθῆ. Αὐτὸ δὲ τοῦτο προσπαθε ἵεις τὸν Φαίδωνα (74e κ.εξ.) και εἰς ἄλλους διοιλόγους νὰ ἀποδείξῃ και καταστήσῃ

1.Πρβλ. Γεωργ. Παναγιωτίδου: ‘Ιστορία τῆς Ψυχολογίας. Αθῆναι 1927.

φανερόν. Ἀλλὰ καὶ αὐτό εἶναι ἀρκετή ἀπόδειξις τοῦ ὅτι ὁ Πλάτων διέκρινε πέραν τῶν ἀντικειμένων καὶ τῶν αἰσθημάτων ἀληθείας μὴ ἀποκαλυπτομένας εἰς τὰ αἰσθήματα καὶ τὰς ἀντιλήψεις, καὶ ὅτι δὲν ἦτο ἰκανοποιημένος οὔτε ἀπὸ τὰς ύλοις ἄντιλήψεις τῶν Ἰώνων φιλοσόφων θεωρίας, οὔτε ἀπὸ τὰς ἀντιλήψεις τοῦ Ἐμπεδοκλέους καὶ ἀπὸ τὴν ἀτομοθεωρίσιν τοῦ Λευκίππου καὶ τοῦ Δημοκρίτου. Τὸ μὲν ὅρ, δὲ γῆ, τὸ πῦρ εἶναι μὲν καὶ κατ' αὐτὸν στοιχεῖα, δὲν εἶναι δῆμος οὔσιαι γνήσιαι καὶ ἴδειαι, διότι παράγονται ἐκ τοῦ περιορισμοῦ τοῦ κενοῦ χώρου. (ἴδ. κατωτέρω). Ἡ «φιλότης» καὶ τὸ «νείκος» ὡς λόγος μείζεως τῶν στοιχείων αὐτῶν ἀποτελοῦν πρόβλημα ἀλυτον, ἀν δχι ὑπόθεσιν αὐθαίρετον. Θερμὸν καὶ ψυχρόν, ὑγρὸν καὶ ξηρὸν ἄλλως τε εἶναι σχετικά ὡς πρὸς τὰ εἰς ἀποδίδονται ἀντικείμενα, ἐνῷ θερμότης καὶ ψυχρότης, ὑγρότης καὶ ξηρότης εἶναι ἔννοιαι καὶ ἴδειαι, ἄλλα μερικαί. Ὁ Δημόκριτος διέκρινε μεταξὺ τῆς διὰ τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν παραστάσεων «γ ν ώ μ ης σ κ ο τ ι ης» καὶ τῆς διὰ τοῦ νοῦ καὶ τῆς διανοήσεως «γ ν ώ μ ης γ ν η σ ί ης», ἐνόμιζεν δῆμος ὅτι ἦτο δυνατὸν ταύτην νὰ παραγάγῃ ἔξ ἐκείνης, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἔχωριζεν, ἄλλα διεβάθμιζεν αὐτὰς κατ' ἀξίαν. Τὴν ἀλήθειαν ἀπέδιδεν εἰς τὰ ἀτομα καὶ εἰς τὸ κενόν, εἰς τὴν πολλαπλότητα δηλαδή. Ἀλλὰ ἡ πολλαπλότης δὲν ἔνδιέφερε τόσον, δσον ἡ ἔνωσις τῶν πολλῶν εἰς ἔν, ἡ ἔξάρτησις τούτων ἐκ τῆς ούσιας των. Καὶ ὁ Ἀναξαγόρας δὲν διαφέρει κατὰ βάθος ἀπὸ τοὺς οὕτω φιλοσοφοῦντας (Φαιδ. 97c). Ἐπίσης καὶ αἱ περὶ δύντος θεωρίαι τῶν Ἐλεατῶν, ὅπως καὶ αἱ περὶ ἔννοιῶν ἀντιλήψεις τοῦ Σωκράτους, καὶ αἱ περὶ ροῆς καὶ κινήσεως θεωρίαι τοῦ Ἡράκλείτου μετὰ τῶν σχετικῶν θεωριῶν τῶν Σοφιστῶν περὶ τοῦ ἀνθρώπου ὡς μέτρου ἀπόντων, δὲν ἰκανοποίουν τὸν Πλάτωνα. Τὸ δὲν τῶν Ἐλεατῶν καθ' ἔσυτό, ὡς ἀσχετον καὶ ξένον πρὸς τὰ πολλά, δὲν ἐβοήθει εἰς τὴν ἐρμηνείαν τῶν φαινομένων, τῶν καταστάσεων καὶ τῶν πραγμάτων ἐν γένει, αἱ δὲ δι' ἐπαγωγῆς σχηματιζόμεναι ἔννοιαι τοῦ Σωκράτους, ὡς βασιζόμεναι εἰς τὴν κοινὴν συνείδησιν, δὲν διευκρίνιζον ἐπαρκῶς τὴν ούσιαν ὅλων αὐτῶν. Ὁ ροῦς καὶ ἡ κίνησις καθ' Ἡράκλειτον καὶ ἡ διδασκαλία τῶν Σοφιστῶν πάλιν, οὐδεμίαν ἔξήγησιν τοῦ ἔνιαίου δύντος καὶ τῶν σχέσεων αὐτοῦ ἔδιδον¹⁾.

Διὰ τοῦτο ὁ Πλάτων ἀναγνωρίζων ὡς ούσιαν τῶν πραγμά-

1. Σημ. Τὰς θεωρίας τῶν παλαιοτέρων κρίνει ὁ Πλάτων εἰς τὸν Κρατύλον, εἰς τὸν Φαιδωνα (96a κ. ἔξ.) κλπ.

των τὰ διά τῆς διανοήσεως καὶ διαλεκτικῶς διὰ τῆς μεθόδου τῆς συναγωγῆς καὶ τῆς διαιρέσεως εύρισκόμενα κοινά, γενικά καὶ ἀμετάβλητα χνωρίσματα, τούς λόγους τῶν μεταβολῶν κλπ., ἐφρόντιζε νὰ δώσῃ εἰς τὴν ίδεαν τὴν σημασίαν οὐσίας καὶ αἵτιας τῶν πτολλῶν. Γνῶσις καὶ ἐπιστήμη, κατὰ τοὺς ἀρχαίους, ἦτο ἡ ἀπεικόνισις τοῦ ὄντος καὶ τῆς φύσιας εἰς τὴν συνείδησιν, συμφωνία σκέψεως καὶ ἐννοίας πρὸς τὸ ἀντικείμενόν των. Διὰ νὰ ἔχωμεν τὴν ἀλήθειαν, είναι ἀνάγκη νὰ σχηματίσωμεν τὴν πεποίθησιν ὅτι τὸ περιεχόμενον τῶν ἐννοιῶν μας ἀντωπροσωπεύει ἀπολύτως τὴν ἀληθῆ καὶ πραγματικὴν οὐσίαν κατὰ τὰς ίδιότητας αὐτῆς καὶ τὰς σχέσεις. Εἰς ταύτας λοιπὸν τὰς ἀντιλήψεις βασισθεὶς ὁ Πλάτων ἀνέπτυξε τὴν Διαλεκτικὴν καὶ τὴν Μεταφυσικὴν του, συμφωνῶς πρὸς τὰς δοποίας ἡ ίδεα (εἶδος) ἔλαβε δειπλῆν σημασίαν: ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐννοίας (γένους), ἀφ' ἑτέρου δὲ οὐσίας αὐθυποστάτου ἀποτελουστῆς τὴν ἀληθῆ πραγματικότητα.

‘Ἄς ἐννοια ἡ ίδεα είναι διὰ τῆς σκέψεως (πνευματικῆς ἐποπτείας) διαλεκτικῶς εύρισκόμενος μόνιμος καὶ σταθερὸς τύπος, τοῦ δόποίου παραλλαγαὶ φαίνονται εἰς τὰ ἀντικείμενα, είναι τὸ γένος ἔκάστου καὶ ἔκάστης τάξεως ἀντικειμένων. Ἡ τοιαύτη ίδεα, ἡ μᾶλλον ἡ τοιαύτη ἀποψίς τῆς ίδεας, ἀποτελεῖ διὰ τὸν Πλάτωνα μέτρον, πρὸς ὃ παραβάλλονται τὰ μερικὰ ἀντικείμενα, ἀρχικὴν εἰκόνα μᾶς τάξεως τοιούτων ἀντικειμένων. (Πρβλ. Φαίδ. 103e, 104d, Φίληβ. 12e, Εὔθυφρ. 6d, Γοργ. 454e, Θεαίτητ. 148d, Μένωνα 72c, Φαίδρ. 249a). Εἰς τὸ τοιούτον γένος καὶ ίδεαν ἀποκαλύπτεται, κατὰ τὸν διάλογον Θεαίτητον (185 bc, 186d), ἡ οὐσία τῶν πραγμάτων καὶ μὲ τὴν ξήτησιν τῆς ίδεας αὐτῆς, κατὰ τὸν Φαίδρον (265d, 249b), ἀρχίζει πᾶσα γνῶσις καὶ ἐπιστήμη (Πρβλ. Πολιτείας 507β, Παρμενίδ. 132c, 135a, Τιμαίου 31a). Εἰς τὴν Πολιτείαν (596a) ὁ Πλάτων δρίζει ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς τὴν ίδεαν ως τὸ κοινὸν πολλῶν ὅμωνύμων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης (Μεταφυσ. 19, 990, 1040, 1086) ὀνομάζει αὐτὴν «ἐν ἐ π ἐ π ο λ λ ὡ ν». Δι᾽ δλα τὰ ἀντικείμενα τοῦ αὐτοῦ εἶδους δὲν ὑπάρχει, παρὰ μία ίδεα, μία ίδεα ἐπιστήμης, μία ίδεα δικαιοσύνης, μία ίδεα ἀγορθοῦ. Ἡ τοιαύτη ίδεα ἀποτελεῖ ἱεραρχίαν εἰδῶν καὶ πραγμάτων (Πρβλ. Μένων 71d – 73a, Φαίδρ. 249b – c, 265d. Σοφιστ. 226e, 253d, Πολιτικὸν 258c 285ac, Φίληβ. 16b, e, Νόμ. 965e). Μόλα ταῦτα ὅμως τὰ διαλεκτικῶς εύρισκόμενα τοιαῦτα γένη καὶ εἶδη δὲν συμπίπτουν καθ' ὅλοκληρίαν πρὸς τὰ γένη καὶ εἶδη τῆς κοινῆς λογικῆς. Αὗτη καταγίνεται εἰς διακρίσεις καὶ κατατάξεις, χωρὶς νὰ ε-

ρευνῷ τὰς αἰτίας αὐτῶν καὶ τὰς βαθύτερον ὑπαρχούσας σχέσεις, ἐνῷ ἡ διαλεκτικὴ σύχολείται πρὸς τούτοις καὶ εἰς τὰς αἰτίας αὐτάς καὶ τὰς σχέσεις, διὰ τῶν ὅποιών αἱ ιδέαι—ἔννοιαι ἀναφέρονται: εἰς περιεχόμενα μεταφυσικά, εἰς ἓνα κόσμον ἀνώτερον, τοῦ ὅποιου ὁ αἰσθητὸς κόσμος ἀτελῆ μόνον καὶ ἀμυδράν εἰκόνα ἀποτελεῖ (Τίμ. 30bc, 37d, 39de—, 92c).

Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον αἱ ἔννοιαι—ιδέαι, (εἶδη) αἱ ὅποιαι καὶ ἀπασχολοῦν τὸν Πλάτωνα εἰς τοὺς διαλόγους τῆς πρώτης κυρίως Περιόδου, ἀναφέρονται ἡ μεταβάλλονται εἰς οὐσίας, αὐθιποστάτους γίνονται πρωταρχικαὶ αἰτίαι πάσης γενέσεως. Ὡς το’ αὗται πρέπει νὰ ὑπάρχουν βεβαίως δι’ ἑαυτῶν καὶ ὅχι ἐξ ἄλλης αἰτίας, πρᾶγμα τὸ ὅποιον ἀφίνει νὰ ἔννοηθῇ καὶ ὅτι ὑπάρχουν ἐν ἑαυταῖς, ὅχι εἰς ἔτερον πρᾶγμα, λ.χ. εἰς τὴν γῆν, ἢ εἰς τὸν οὐρανόν, εἰς ζῶον ἢ ἄλλοῦ που. (Συμπόσ. 211a—b, Τίμ. 52d). Εἶναι υοηταὶ δύντότητες, ἀπρόσιτοι εἰς τὰς αἰσθήσεις (Πολιτείας 507b, Τίμ 51d), ἀγέννητοι καὶ ἀφθοροί, αἰώνιαι, ἀνεξάρτητοι χώρου καὶ χρόνου. Ὅπάρχουν εἰς ὑπερουράνιον (νοητόν), τινα τόπον καὶ εἶναι πρωταρχικαὶ εἰκόνες καὶ τελειότατα ὑποδείγματα τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἀντικειμένων, ἀτινα πάλιν εἶναι «μἱ μὴ ματατα» αὐτῶν, εῖδωλα καὶ δημοιώματα. Τὰ ἀντικείμενα μετέχουσι τῶν ἰδεῶν διὰ τῶν μορφῶν καὶ τῶν σχέσεών των (μέθεξις ἴδ. Παρμενίδ. 132 d κ.εξ.) καὶ αἱ ιδέαι κοινωνοῦν πρὸς ταῦτα διὰ τῆς παρουσίας των. Αἱ ιδέαι ἀποτελοῦν τὴν οὐσίαν, τὸν πρωταρχικὸν τύπον, τὰ ἀντικείμενα εἶναι μίμησις τῶν ἰδεῶν. Ἀλλὰ πῶς συμβαίνει καὶ ποιὸν χαρακτῆρα φέρει ἡ τοιαύτη «μέθεξις», «παρουσία» καὶ «μίμησις»; Ὁ Ἀριστοτέλης (Μεταφυσ. Αθ, 987b 11–14) ἀναφέρει ὅτι οἱ Πυθαγόρειοι ἔθεωρουν τὰ δύντα μιμήσεις τῶν ἀριθμῶν, ὅτι δ’ ὁ Πλάτων ἀντὶ τῆς μιμήσεως κάμνει χρῆσιν τῆς λέξεως «μέθεξις». Εἶναι λοιπὸν ἡ σχέσις τῶν ἰδεῶν πρὸς τὰ ἀντικείμενα τοιαύτη, δόποια εἶναι κατὰ τοὺς Πυθαγορείους καὶ ἡ σχέσις τῶν ἀντικειμένων πρὸς τοὺς ἀριθμούς; Δὲν εἶναι εὔκολον βεβαίως νὰ καθορισθῇ τὸ ζήτημα τοῦτο ἀκριβῶς. Εἶναι δῆμως ἀληθὲς καὶ βέβαιον ὅτι ὁ Πλάτων, μδλονότι καὶ αὐτὸς ἔβασίζετο εἰς τὰς μαθηματικὰς σχέσεις (χώρου, σχήματος, διαδοχῆς, ἀριθμητικῶν σχέσεων), δὲν ἔφηρμοζε τὴν αὐθαίρετον ἀναλογίαν μεταξὺ ἀντικειμένων, ἐνεργειῶν, καταστάσεων, ἥθικῶν ἀξιῶν, αἰσθητικῶν σχέσεων ἀφ’ ἐνὸς καὶ ἀριθμῶν ἀφ’ ἐτέρου, ὅπως οἱ Πυθαγόρειοι. Δὲν ὠριζε λ.χ. τὴν δικαιοσύνην κατ’ ἀναλογίαν πρὸς τὰς σχέσεις τοῦ ἀριθμοῦ 4 ἢ τοῦ 9. Καὶ ἔδω ἀκριβῶς φαίνεται ἡ μεγάλη διαφορὰ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν

Πυθαγορείων. "Οταν λέγη ὁ Πλάτων διτὸς ὡραῖον ἀντικείμενον εἶναι ἀτελῆς εἰκὼν τοῦ καθ' αὐτὸς ὡραίου, τῆς ἰδέας τοῦ κάλλους, δὲν ἔφαρμοζει Πυθαγορικὰς θεωρίας, ἀλλ' ἔχει ὑπὸψιν τὴν ὡραιότητα ἀπολύτου βαθμοῦ ὡς ὑπάρχουσαν οὔσιαστικῶς καὶ ἐκδηλουμένην εἰς τὴν σχετικήν τοῦ πράγματος ὡραιότητες." Οπως δὲ τὸ ἀπόλυτον καὶ τέλειον εἶναι χωριστόν τι τοῦ περιωρισμένου καὶ σχετικοῦ καὶ συγχρόνως ἐκδηλοῦται εἰς τούτο (παρουσίᾳ) οὕτω καὶ αἱ ἰδέαι κατὰ Πλάτωνα εἰναι «χωρὶς ταῖς» τῶν ἀντικειμένων καὶ συγχρόνως παροῦσαι εἰς αὐτά. Σχετίζονται πρὸς τὰ ἀντικείμενα ὅπως τὸ πρωτότυπον πρὸς τὸ ἀντίγραφον, ὅπως τὸ πρᾶγμα πρὸς τὴν εἰκόνα καὶ τὴν σκιάν του.

Τὸ διτὸς ὁ Πλάτων ἀργότερον καὶ περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου του ἐταύτιζε τὰς ἰδέας πρὸς τοὺς ἀριθμούς, πληροφορούμεθα ἀπὸ τὸν Ἀριστοτέλην κυρίως (Μεταφυσ. Αβ, 987b20, 9991b 9, 4. 1078b9) καὶ ἀπὸ τὸν Θεόφραστον (Fr 12,13.) Ἐπίστης καὶ ἡ μετὰ ζήλου καλλιέργεια τῶν Μαθηματικῶν παρὰ τῆς παλαιᾶς Ἀκαδημίας ἔδωκεν ἀφορμήν νὰ ἔξαχθῶσι τοιαῦτα συμπεράσματα. Εἰς τοὺς Πλατωνικοὺς διαλόγους ούδαμοῦ εὑρίσκομεν ταύτισμὸν ἰδέας καὶ ἀριθμοῦ. Εἰς αὐτοὺς παρατηρεῖται βεβαίως ὅλονὲν προϊοῦσα καὶ μεγαλυτέρα ἐπίδρασις τῆς μαθηματικῆς σκέψεως εἰς τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Πλάτωνος, ούχ ἡττον ὅμως γίνεται διάκρισις μεταξύ φιλοσοφικῆς καὶ ἐμπειρικῆς χρήσεως τῶν ἀριθμῶν καὶ τῶν Μαθηματικῶν ἐν γένει. Ἡ φιλοσοφικὴ ἀριθμολογία καὶ τὰ Μαθηματικὰ ἀποτελοῦν τὸ προστάδιον τῆς Διαλεκτικῆς, οἱ δὲ ἀριθμοὶ δὲν ταύτιζονται πρὸς τὰς ἐννοίας καὶ τὰς ἰδέας, ἀλλὰ μεσολαβοῦν κατὰ τὴν λειτουργίαν τῆς διανοίας καὶ τὴν πρόσοδον εἰς τὴν ἔξακριβωσιν τῶν ἐννοιῶν καὶ ἰδεῶν. Εἰς τὴν Πολιτείαν (479b) καὶ εἰς τὸν Φαιδρωνα (101e) γίνεται λόγος καὶ περὶ ἰδέας τῶν ἀριθμῶν, ἀλλ' ὅπως περὶ ἰδέας παντὸς πράγματος καὶ ὅχι ὑπὸ τὴν σῆμασίαν διτὸς οἱ ἀριθμοὶ συμπίπτουν πρὸς τὰς ἰδέας. Ἄλλ' ὅπως εἴπομεν, ἡ ἐπίδρασις τῆς μαθηματικῆς σκέψεως καὶ τοῦ Πυθαγορισμοῦ γίνεται ὅλονὲν μεγαλυτέρα εἰς τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Πλάτωνος. Εἰς τὸν Πολιτείαν (504c) γίνεται λόγος περὶ τοῦ ἀγαθοῦ ὡς «μέτρον», καὶ εἰς τὸ δύγδονον αὐτῆς βιβλίον (546 a. κ.εξ.), προκειμένου περὶ μεταβολῆς τῶν τῆς πολιτείας σύν τῷ χρόνῳ, ἔρμηνεύεται ἡ μεταβολὴ αὐτὴ καὶ «λύσις» διὰ συσχετίσεως τῶν «ἀνθρωπίνων περιόδων» πρὸς τὰς «περιόδους τοῦ Σύμπαντος» (ἴδ. κατωτέρω), ὅπου εἰς «περιόδους κύκλων περιφορὰς συγάπτονταν»

διακρίνεται άριθμός «περιοδικής» κινήσεως «τέλειος» μὲν διὰ τὸ «θεῖον γεννητόν» (διά τὸν κόσμον ὡς σύνολον), «γεωμετρικός διάτονος περιοδός»¹). Εἰς τὸν Πολιτικὸν (284αε) ἡ ἀναλογία καὶ τὸ μέτρον ἐφαρμόζονται σαφέστερον εἰς τὴν διάκρισιν τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν τεχνῶν. Εἰς τὸν Φίληβον (15α κ. ἔξ.), ἡ θεωρία τῶν Πυθαγορείων περὶ ἑνὸς καὶ πολλῶν, περὶ πέρατος καὶ ἀπείρου ἐφαρμόζεται καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν ἐκτασίν εἰς τὴν Διαλεκτικήν, ἡ διποία ἐργάζεται διὰ τῶν μαθηματικῶν ἔννοιῶν: ἴσου—ἀνίσου, διμοίου—ἀναμοίου, πέρατος—ἀπείρου κλπ. Αἱ ιδέαι καὶ ἔννοιαι καλοῦνται ἔνταῦθα «μονάδες» καὶ «ένάδες». Ἐν γένει δὲ οἱ ἀριθμοὶ καὶ αἱ

Σημ. Λ. Περὶ τοῦ γεωμετρικοῦ αὐτοῦ ἀριθμοῦ καὶ περὶ τῆς συσχετίσεως τῶν περιόδων τοῦ Σύμπαντος πρὸς τὰς περιόδους τοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων ίδε κατωτέρω. Ἐνταῦθα πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι τὸ πρόβλημα αὐτὸν τοῦ γεωμετρικοῦ ἀριθμοῦ δὲν κατωρθώθη μέχρι τοῦδε νὰ λυθῇ κατὰ τρόπου ἀναφισθήτητον. Οἱ Ἀριστοτέλης, ὡς ἔχεται ἐκ τῶν Πολιτικῶν αὐτοῦ (Y, 12, 1316 α κ. ἔξ.), ἔγνωριζεν ἐν πάσῃ περιπτώσει τὴν λύσιν καὶ τὴν σημασίαν τοῦ προβλήματος. Ἡδη ὁ Κικέρων ὅμως (ad Att 7, 13) χαρακτηρίζει αὐτὸν ὡς ὀλιγοτάραχος, ὁ Νικόμαχος, ὁ Ἰάμβλιχος, ὁ Πρόκλος καὶ ὁ Ἀριστεῖδης Κουντιλιστός (ὅπως ἀναφέρει ὁ Susemihl: Aristot. Polit. 1879 II) ἐνόμιζεν ὅτι κατείχον τὸ μυστικόν του. Οἱ Schleiermacher ἐπὶ διώδεκα ἑτη, καθὼς λέγεται, ἀνέβαλλε τὴν μετάφρασιν τῆς Πολιτείας διὰ νὰ λύσῃ τὸ πρόβλημα αὐτοῦ, ἡ τούλαχιστον διὰ νὰ μάθῃ καὶ βεβαιωθῇ τι ἀκριβῶς ἐσήμαινεν. Ἐκτὸτε πολλοὶ ἤσχοληθησαν καὶ ἀσχολοῦνται εἰς τὰ κατ' αὐτό, ἐκ τῶν ὄποιων ἀναφέρομεν τοὺς ἐπομένους: Schreider: Plat. Opp III Praef 1–92. Susemihl: Aristot. Politik 1879 Genet. Entw. II 219. Deut n e: Die plat. Zahl-Zeitschrift I. Mathemat. XXXII, Cantor: Vorlesungen über Geschichte der Mathematik περὶ Θέωνος κλπ. κλπ. Julius Stenzel: Zahl uns Gestalt bei Platon iund Aristoteles 1933 E. Frank, Platon und die sogenannten Pythagoreer 1923 W. D. Ross: Aristoteles' metaphysics. O. Toeplitz: Mathematik und Antike «Antike, A.E. Taylor: Forms and numbers; a study in Platonic metaphysics: Mind XXXV H. Leisegang: Denkformen καὶ Platondeutung d. Gegenwart κλπ. κλπ. Σχέσιν πρὸς τὸν γεωμετρικὸν ἀριθμὸν τῆς Πολιτείας ἔχει καὶ δὲν τῷ «Πολιτικῷ» (266α κ.ἔξ.) ὑπολογισμός, καθ' ὃν «τῇ διαμέτρῳ δῆ που καὶ πάλιν τῇ τῇς διαμέτρου διαμέτρῳ ἐρμηνεύεται ἡ διαφορά μεταξύ ἀνθρωπίνων (διπόδων) καὶ ζώων (τετραπόδων).» Άλλας ἐφαρμογὰς μαθηματικῶν θεωριῶν παρουσιάζει δὲ Πλάτων εἰς τὸν Σοφιστὴν (266α–διατρέστις κατὰ πλάτος καὶ κατὰ μῆκος), εἰς τὸν Τίμαιον (35α κ.ἔξ.), εἰς τὴν Ἐπινομίδα (990 α κ. ἔξ.) διόπου ἀπαντῶμεν θεωρίαν ὀλόκληρον, «περὶ ἀριθμῶν» «περὶ γενέσεως περιττοῦ καὶ ἀρτίου», «περὶ δινάμεων» (ἀριθμῶν τριῶν ηύξημένων) κλπ. Εἰς τὴν Ἐπινομίδα δρίζει δὲ Πλάτων τὴν Γεωμετρίαν ὡς «διμοίωσιν ἀριθμῶν οὐκ δινῶν διμοίων ἀλλήλοις φύσει, πρὸς τὴν τῶν ἐπιπέδων μοῖραν».

μαθηματικαὶ σχέσεις λαμβάνονται ὡς σύνδεσμος μεταξὺ Ιδεῶν καὶ πραγμάτων ἡ φανισμένων. Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον αἱ παρὰ τῶν Πυθαγορείων ἐφαρμοζόμεναι μέθοδοι μεταφέρονται παρὰ τοῦ Πλάτωνος εἰς τὰς συσχετίσεις τῶν ἐννοιῶν καὶ Ιδεῶν. Αὗται θεωροῦνται παρ’ αὐτοῦ μέτρον τῶν ὑλικῶν καὶ ἐν χώρῳ ὑπαρχόντων ἀντικειμένων καὶ ὡς τοιαῦται διάμορφώνονται κατὰ τὰς σχέσεις των συμφώνως πρὸς τοὺς ἀριθμούς. Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην, ἡ θεωρία τοῦ Πλάτωνος διέφερε τῆς ἀριθμοθεωρίας τῶν Πυθαγορείων καὶ κατά τὸ ὅτι ὁ Πλάτων διέκρινε «ἀριθμοὺς μαθηματικούς» καὶ «ἀριθμοὺς εἰδη τικούς» (Ἀριστοτ. Μεταφυσ. XIII 9, 1086 as, XIV 1088 b34, 1090 b35). Ἡ διαφορά μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν είναι ὅτι οἱ μὲν μαθηματικοὶ ἀριθμοὶ συνίστανται ἐξ ὁμοίων ἐνοτήτων καὶ διὰ τοῦτο ἔκαστος δύναται νὰ συναριθμηθῇ πρὸς ἔτερον, οἱ δὲ «εἰδητικοὶ» δὲν συναριθμοῦνται, ὅτι δηλαδὴ οἱ μὲν πρῶτοι ἐκφράζουν ποσοτικάς σχέσεις, οἱ δὲ δεύτεροι ποιοτικάς, καὶ ἔκεινοι διαφέρουν κατὰ ποσὸν καὶ ὁμοιάζουν κατ’ εἶδος πρὸς ἀλλήλους, ἐνῷ οἱ εἰδητικοὶ ἀριθμοὶ διαφέρουν καὶ διακρίνονται ἀλλήλων κατὰ τὸ εἶδος. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν τοιαύτην ἐρμηνείαν, ὅπως καὶ εἰς τὸ ὅτι περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου του ὁ Πλάτων ἐρμηνεύει τὸν κόσμον διὰ τῆς ἐννοίας τῆς ἀρμονίας καὶ δι’ ἀναλογιῶν πρὸς τὴν μουσικὴν (Τίμαιος), ἡ θεωρεῖ τὸ ἀγαθὸν—ἐν, δὲν φαίνεται πλήρης ταύτισμὸς τῶν Ιδεῶν πρὸς τοὺς ἀριθμούς. Μᾶλλον φαίνεται διαμόρφωσις θεωριῶν τῶν Πυθαγορείων καὶ ἐφαρμογὴ αὐτῶν εἰς τὴν ιδεοθεωρίαν, πρᾶγμα τὸ ὅποιον ἀποδεικνύει ὅτι ὁ Πλάτων κατὰ βάθος δὲν ἔπαισε νὰ πιστεύῃ εἰς τὰς ιδέας.

‘Ανωτέρω ἔτονίσθη ὅτι αἱ ίδεαι ὡς ούσιαι καὶ τέλειαι ἡ ἀπόλυτοι ίδιότητες εἰναι καὶ αἱ κύριαι αἰτίαι τῶν ἀντικειμένων καπραγμάτων. «Οὐκ ἄλλο τι ποιεῖ καλὸν ἢ ἡ ἐκείνου τοῦ καλοῦ, εἴτε παρουσία εἴτε κοινωνία εἴτε μετοχὴ ὅπῃ δὴ καὶ ὅπως προσγενομένη... τῷ καλῷ πάντα τὰ καλά γίγνεται καλὰ» *(Φαίδ. 100 de Συμπόσ. 211b, κλπ.)*. ‘Ἄλιτίαι ὅμως πάστης ὑπάρχεις αἱ ίδεαι δὲν εἰναι δυνατόν βεβαίως νὰ θεωρῶνται ἀπλαί μορφαὶ καὶ ἀπλᾶ γένη. Πρέπει κατ’ ἀνάγκην πλέον τούτου, νὰ λαμβάνωνται ὑπ’ ὅψιν ὡς ζῶσαι δυνάμεις, ἐνεργοῦσαι καὶ ἐπιδρῶσαι. Τοῦτο ἀναγνωρίζει καὶ ὁ Πλάτων, δυσκόλως ὅμως κατορθώνει νὰ ἀποδείξῃ καὶ δικαιολογήσῃ τὴν τοιαύτην τῶν ίδεῶν ίδιότητα. Εἰς τὸν Σοφιστὴν (248a κ. ἔξ.) ἀναγνωρίζει ὅτι πρέπει νὰ χαρακτηρίζῃ τὴν ούσιαν καὶ ίδεαν ἐνέργεια καὶ πάθος, διότι ἀνευ τούτων θὰ ἦτο ἀνευ ζωῆς καὶ δὲν θὰ ἦτο

ΕΡΝΣΤΟΝ ΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΠΕΤΣΙΟΥ

δυνατόν νὰ ἐπιδρᾷ. Ἐάν πρόκηται νὰ μετάσχωμεν τοῦ ὄντος, πρέπει νὰ ἐπιδρῶμεν διπλάσιο πότε εἰς αὐτό, ἢ νὰ δεχώμεθα ἐπίδρασιν αὐτοῦ. Ἐάν πρόκηται νὰ γνωρίσωμεν αὐτό, πρέπει ἡ ἡμετέρα πρὸς τοῦτο ἐνέργεια νὰ εἴναι πάθος ὡς πρὸς αὐτό (γνωστὸν γίγνεσθαι), πάθος δ' ἀνευ κινήσεως δὲ εἴναι δυνατόν. Ἐχούτες ύπ' ὅψιν τὴν οὔσιαν (τὸ παντελῶς ὄν) ὅχι ἀνευ «φρονησεως καὶ νοῦ» πρέπει νὰ ἀναγνωρίσωμεν εἰς αὐτὴν καὶ ζωὴν, καὶ ψυχὴν καὶ κίνησιν. Μὲ ἄλλας λέξεις εὐρισκόμεθα εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ συμβιβάσωμεν ἐν τῇ οὔσιᾳ καὶ ἰδέᾳ τὴν στάσιν καὶ τὴν κίνησιν, νὰ θεωρήσωμεν τὸ ὄν καὶ δύναμιν (Σοφιστ. 247d, 249d κ.έξ. Πρβλ. καὶ Φίληβ. 26e—30e κ.έξ.). Πῶς συμβιβάζονται ταῦτα; Ὁ Πλάτων δὲν διασαφηνίζει τὸ ζῆτημα αὐτό, εὐρίσκεται δῆμος εἰς τὴν ἀνάγκην, διπος παρεῖχθη συμβιβασμὸν ἐνὸς καὶ πολλῶν, ὄντος καὶ μὴ ὄντος ὡς ἔτερου, νὰ ἀναγνωρίσῃ καὶ εἰς τὴν οὔσιαν στάσιν καὶ κίνησιν, ἐνέργειαν καὶ πάθος. Διὰ τοῦτο προσπαθεῖ τῇ βοηθείᾳ ἑτέρων ἔννοιῶν καὶ ὅρων νὰ ἔξηγήσῃ κάπως τὴν ἰδιότητα αὐτὴν τῶν ἴδεῶν καὶ τῆς οὔσιας. Εἰς τὸν Φίληβον (2he—30e κ.έξ.) ὅπου διακρίνει πέρας, ἀπειρον, μεῖψιν αὐτῶν τῶν δύο (γένεσιν) καὶ αἱ τὶ αἱ ν τῆς μείξεως, μὲ τὴν αἰτίαν ταύτην ὑπονοεῖ τὴν ἰδιότητα τῆς ἰδέας καὶ οὔσιας τοῦ νὰ εἴναι αὕτη ἔμμονος, σταθερά, ἀμετάβλητος καὶ συγχρόνως νὰ ἐνεργῇ καὶ συντελῇ εἰς τὴν γένεσιν. Τὴν σίτιαν αὐτὴν τῆς μείξεως καὶ γενέσεως ἔξαιρει ὡς σοφίαν καὶ νοῦν, καὶ εἰς αὐτὴν ἀποδίδει τὴν ὀραιότητα, τὴν τάξιν καὶ τὴν σκοπιμότητα τοῦ σύμπαντος, τὴν γένεσιν τῆς κοσμοψυχῆς καὶ τοῦ νοός, ἐκ τῶν ὅποιων προέρχονται καὶ ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ καὶ ὁ ἀνθρώπινος νοῦς. Ὄτι δὲ ἡ αἰτία αὐτὴ είναι ἡ ἰδέα, περὶ τούτου μᾶς βεβαιώνει ὁ διάλογος Φαίδων (95c κ.έξ.), ὅπου εἰς τὰς ἰδέας κλπ. ἀποδίδεται ἡ αἰτία τῆς γενέσεως καὶ τῆς φθορᾶς. Εἰς τὸν Τίμαιον παρὰ τὰς ἰδέας, ἐνεκα τοῦ συμβιβασμοῦ αὐτοῦ οὔσιας καὶ δυνάμεως, φέρει εἰς τὸ μέσον τὴν ἔννοιαν τοῦ κοσμοδημιουργοῦ, ἡ σχέσις τούτου πρὸς ἐκείνας δὲν διευκρινίζεται, καὶ δὲ Πλάτων καταφεύγει εἰς μυθοπλασίας σχετικάς, εἰς τὸν «εἰκότα μῦθον», διπος συνηθίζει ὅταν καὶ ὅπου πρόκηται περὶ τοιούτων προβλημάτων. Ὡστε τὸ ζῆτημα τῆς στάσεως καὶ κινήσεως, τῆς σταθερότητος, ἐνέργειας καὶ κινήσεως, ὡς καθ' ἐστῶν ἔναντιων ἰδιοτήτων καὶ συμβιβαζομένων εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς οὔσιας καὶ ἰδέας, δὲν ἔχει λυθῆ ἀπό τὸν Πλάτωνα. Ἡ οὔσια καὶ ἡ ἰδέα θεωροῦνται παρ' αὐτοῦ ἰδιότυποι ὀντότητες συνδυάζουσαι τὸ σταθερόν καὶ ἀμετάβλητον πρὸς τὴν ἐνέργειαν καὶ τὴν κίνησιν. Ἐκ τῶν ἰδιο-

E.Y.ΔΙΑΝΩΣΗ II
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

τήτων τούτων, τὴν πρώτην τονίζει ὁ Πλάτων ὡς κυρίαν πάντοτε.

Ἐπειδὴ κατὰ τόν κανόνα τῆς ἐνώσεως τῶν πολλῶν εἰς ἓν καὶ τῆς διὸ τῆς ἐνάδος ἐρμηνείας τῶν πολλῶν, πρέπει κατ' ἀνάγκην νὰ ὑπάρχουν ίδεαι ὅλων τῶν πραγμάτων, προκύπτει τὸ ξητημα ἐρμηνείας τῆς συνδέσεως καὶ τῆς σχέσεως ἢ ἀλληλεξαρτήσεως τῶν ίδεῶν αὐτῶν.⁶ Οτι πρέπει νὰ συνδέωνται καὶ νὰ σχετίζωνται, αἱ ίδεαι πρὸς ἄλληλας, περὶ τούτου οὐδεμίᾳ δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία, διότι ἄλλως θὰ ἥτο ἀδύνατον νὰ συνδεθῇ ὑποκείμενον καὶ κατηγορούμενον, νὰ ἀποδοθῇ δηλαδὴ εἰς μίαν ἔννοιαν ἄλλη διάφορος αὐτῆς ὡς κατηγόρημας Θὰ ἥτο ἀδύνατον λ.χ. νὰ σχηματιθῇ ἡ κρίσις ὁ ἄνθρωπος είναι ζῶν λογικὸν» κλπ. ἢ «ὁ ἄνθρωπος δὲν είναι λίθος». Ερωτᾶται λοιπὸν δόποιος είναι ὁ σύνδεσμος τῶν ἔννοιῶν καὶ ποίου είδους σχέσεις ἐπικρατοῦν μεταξύ των. Κατὰ τοὺς διαλόγους Γοργίαν (509a κ.ἔξ. 454 d κ.ἔξ.), Μένωνα (81d, 97d-98a), Κρατύλου (438a κ. ἔξ.) Φαιδωνα (103c-105)d, Σοφιστὴν (254de) κλπ., αἱ ίδεαι συνδέονται στενώτατα πρὸς ἄλληλας ὅπως τὰ μέρη ἐνὸς ὅλου καὶ κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὡστε λαμβανομένης τῆς μιᾶς νὰ λαμβάνωνται καὶ αἱ ἄλλαι. Ο σύνδεσμος αὐτὸς δὲν είναι ὅπως τῶν γραμμάτων εἰς τὰς λέξεις ἢ τῶν διαφόρων μερῶν τῆς ἀμάξης (Θεαίτητ. 206d-208c), δὲν είναι ὅπως ὁ σύνδεσμος ἐτερογενῶν πραγμάτων ἀπλῶς, τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸ διάφορον. Είναι σύνδεσμος, καθ' ὃν ἡ μία ίδεα μετέχει τῆς ἄλλης καὶ μετ' αὐτῆς περιέχει τὸ κοινόν, τὴν βάσιν τῆς ταύτοτητος (Σοφιστ. 252d-254d, Φίληβος 15d-16e). Ή σωφροσύνη π.χ., ἡ ἀνδρεία, ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ δσιότης (εὔσεβεια) μετέχουν ἄλληλων καὶ περιέχουν τὰ κοινὰ γνωρίσματα τῆς ἀρετῆς, ἡ δόποια πάλιν ὑπάρχει εἰς ὅλας αὐτὰς τὰς μερικὰς ἀρετὰς ἐξ Ἰσού. Ή ἀρετὴ προϋποθέτει τὴν πρακτικὴν γνῶσιν καὶ συνδέεται στενώτατα πρὸς τὴν ἐπιστήμην. Ή ίδεα τοῦ κύκλου ὑπάρχει εἰς ὅλα τὰ σχήματα, εἰς τὴν ίδεαν τοῦ δρίου κλπ. Υπάρχουν βεβαίως καὶ ίδεαι καὶ ἔννοιαι, αἱ δόποιαι ἀποκλείουν ἄλληλας ὅταν λαμβάνωνται καθ' ἑαυτάς, καὶ αὐταὶ δμως συνδέονται εἰς ἀνωτέραν τινα, καὶ ὑπερκειμένην. Ήρεμία καὶ κινησίς, λευκὸν καὶ μέλαν, θερμὸν καὶ ψυχρόν, ὡραῖον καὶ ἀσχημόν, καθ' ἑαυτὰ δὲν συμβιβάζονται, συνδέονται δμως εἰς τὰς ίδεας, ούσιας ἢ δυνάμεις, χρώματος, πράγματος κλπ. Καὶ τὸ διαφορᾶς, ἐν τῇ ούσιᾳ (Σοφιστ. 249d-259e). Τὰ εἶδη λοιπὸν συνδέονται πρὸς ἀνωτέραν ίδεαν καὶ ἔννοιαν, πρὸς τὸ πρόσε-

χές γένος, ή ἀνωτέρα αὐτῇ ίδεα και ἔννοια πρὸς ἄλλην ἀνωτέραν και γενικωτέραν και οὐτῷ καθεξῆς. Τοιουτοτρόπως ἔχομεν πυραμίδας ίδεῶν και ἔννοιῶν ὅπου αὗται σχετίζονται πρὸς ἄλλήλας πρὸς κατωτέρας και πρὸς ἀνωτέρας. Βάσιν τῆς πυραμίδος αὐτῆς ἀποτελοῦν δὲαι αἱ μερικαὶ ἔννοιαι τῶν πραγμάτων ἐνεργειῶν και καταστάσεων, αἱ ἀπειροὶ τὸν ἀριθμόν, και κορυφὴν τὴ μία ἀνωτάτη ίδεα, εἰς τὴν ὅποιαν συγκεντρώνονται δὲαι τὰ γνωρίσματα τῆς ἀληθοῦς οὐσίας, τῆς ἀπολύτου ἀξίας και τῆς αἵτιας δὲῶν τῶν πραγμάτων και ίδεῶν. Μεταξὺ τῆς βάσεως και τῆς κορυφῆς τῆς πυραμίδος ὑπάρχουν κατὰ βαθμίδας αἱ διάφοροι ἀλλαι ίδεαι. ‘Ὑπάρχουν ίδεαι δὲῶς ἀμετάβλητοι, ὅπως αἱ τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ καλοῦ, τοῦ ὁρθοῦ και τοῦ δικαίου, αἱ δὲοῖαι εἶναι εἰς τὸν νοητὸν κόσμον, ὅπως οἱ ἀπλανεῖς ἀστερεῖς ἐν τῷ σύμπαντι, κανονίζουν δηλαδὴ πᾶσαν πνευματικὴν και ἡμικήν τὴ ἀλλην κίνησιν τοῦ νοὸς και τῆς ψυχῆς. ‘Ὑπάρχουν ἀλλαι ίδεαι τηροῦσαι τὴν σταθερότητα τῆς οὐσίας τῶν και κατὰ τὰλλα κινούμεναι, ὅπως τὰ κατὰ Δημόκριτον ἄτομα και οἱ πλανῆται τοῦ στερεώματος. ‘Ὑπάρχουν τέλος και ίδεαι ἐνεργειῶν, καταστάσεων, κινήσεως, ταχύτητος, βραδύτητος, καθῶς και δὲῶν τῶν πραγμάτων παρουσιάζουσαι τὸ καθ' αὐτὸν παρὰ τὰ φαινόμενα και τὰς μεταβολάς. (Πρβλ Πολιτείας 529d. κ.ἔξ. και Ἀριστοτ. Μεταφυσ. 997b κ.ἔξ.)

Τὴν κορυφὴν τῆς πυραμίδος τῶν ίδεῶν ἀποτελεῖ τὴ ἀνωτάτη τῶν ίδεῶν, ή Ιδέα τοῦ ἀγαθοῦ, τὴ ὅποια εἶναι και αἵτια πάσης πραγματικότητος, πάσης τάξεως και σχέσεως εἰς τε τὸν νοητὸν και εἰς τὸν αἰσθητὸν κόσμον, πάσης διαμορφώσεως, ἀνευ τῶν δὲοίων δὲν θὰ ὑπῆρχεν, εἰμή χάος. “Οπως δηλιος κυριαρχεῖ εἰς τὸν ὄλικὸν κόσμον και συντελεῖ εἰς πᾶσαν γένεσιν και ἀνάπτυξιν, εἰς τὴν ζωὴν και κίνησιν, οὐτῷ και τὴ ίδεα τοῦ ἀγαθοῦ εἶναι αἵτια πάσης «ἐπιστήμης και ἀληθείας» (Πολιτείας 508a-e), παντὸς «τοῦ εἶναι τε και τῆς οὐσίας» (Πολιτείας 508e-511e), πάσης πραγματικότητος. Πλὴν τῆς μεταφυσικῆς σημασίας και ἀξίας, ἔχει τὴν ίδιότητα τὸ ἀγαθὸν αὐτὸν ως ἀποτελῆ και μέτρον πάντων τῶν νοητῶν και τῶν αἰσθητῶν, τῆς τάξεως και ἀρμονίας, τῆς πραγματικῆς εύτυχίας και εύδαιμονίας (Πολιτείας 505b-506b, Φιλήβ. 64d. κ. ἔξ.) Εἶναι τὸ εύδαιμονέστατον μέρος τῆς οὐσίας, «τείνει δέ, φαμέν, πάντα αὐτόσε, δσα ἀναγκάζει ψυχὴν εἰς ἐκεῖνον τὸν τόπον μεταστρέφεσθαι ἐνῷ ἐστι τὸ εύδαιμονέστατον τοῦ ὄντος, δεῖ αὐτὴν παντὶ τρόπῳ ίδεῖν». (Πολιτείας 526e). Χάριν τοῦ ἀγαθοῦ ἐνδιαφέρεται δηλιος διὰ τὴν ἀληθείαν, και εἰς τὸ ὄντως

άγαθὸν ἀποκαλύπτεται τὸ δύνως καλὸν καὶ ὡραῖον, ἡ πραγματικὴ εὐδαιμονία. Ἡ ἀνωτάτη αὐτὴ τοῦ ἀγαθοῦ ίδέα, περὶ τῆς διποίας κατωτέρῳ γίνεται λόγος εἰδικώτερον, διαπνέει δὲ τὴν τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Πλάτωνος, καὶ αὐτὴ ἀποκαλύπτει τὸν χαρακτήρα καὶ τὸ βάθος τῆς ιδεολογίας τού. Ὁ Ἀριστοτέλης ὑπέθετε τὸν νοῦν ὡς ἀρχήν, καὶ ὁ Πλάτων τὸ ἀγαθὸν θεωρεῖ πηγὴν καὶ τοῦ νοὸς καὶ πάσης ἀλλης ίδέας. Ποίος ἐκ τῶν δύο εἶχε δίκαιον, δὲν πρόκειται νὰ ἔξετασθῇ ἐνταῦθα, φαίνεται δῆμως διτὶ ἡ φιλοσοφία τοῦ Πλάτωνος εἶχε μεγαλυτέρας καὶ στερεωτέρας βάσεις ἀπὸ ἓνα νοολογισμόν.

Συμφώνως πρὸς τὰ ἀνωτέρω ὁ Πλάτων εἶχεν ὑπ’ ὅψιν, ἀφ’ ἐν ὅς μὲν ίδεις ὡς οὔσιας καθαράς, γενικάς καὶ ἀμεταβλήτους, συνυφασμένας πρὸς ἀλλήλας καὶ ἔξαρτωμένας ἐκ τῆς ἀνωτάτης τοῦ ἀγαθοῦ ίδέας, ἀφ’ ἐτέρου δὲ ἐκδηλώσεις ἡ ἀπεικονίσεις τῶν ίδεων αὐτῶν διὰ τῶν πραγμάτων.

Ἀπὸ ὑποκειμενικῆς ἀπόψεως ἡ τοιαύτη διάκρισις σημαίνει τὸ μὲν τὴν νόησιν γενικῶς, τὴν γνῶσιν καὶ ἐπιστήμην, τὴν ἀσχολουμένην εἰς τὰς ίδέας καὶ ἀνακαλύπτουσαν ταύτας, τὸ δὲ δόξαν (αἴσθημα, ἀντίληψιν, παράστασιν,) σχηματιζομένην ἐξ ἐπιδράσεως τῶν αἰσθητῶν ἀντικειμένων, ἀτιναί εἶναι εἰκόνες καὶ σκιαί τῶν ίδεων. Ἐξ αντικειμένου πάλιν ἡ διάκρισις αὐτὴ παρουσιάζει δύο κόσμους, ἕνα νοητόν, τῶν ίδεων, καὶ ἕνα ὄρατόν, τῶν αἰσθητῶν ἀντικειμένων.

Τῆς νοήσεως, γνῶσεως καὶ ἐπιστήμης, διακρίνει δο Πλάτων δύο βαθμούς: τὴν διάνοιαν καὶ μαθηματικὴν γνῶσιν ἀφ’ ἐνός, καὶ ἀφ’ ἐτέρου τὴν νόησιν εἰδικώτερον, τὴν διαλεκτικὴν γνῶσιν καὶ ἐπιστήμην. Ἡ δόξα εἶναι, κατ’ αὐτόν, ὡς πρὸς μὲν τὰ αἰσθητὰ ἀντικείμενα, πίστις, ὡς πρὸς δὲ τὰς σκιάς καὶ εἰκόνας τῶν ἀντικειμένων εἰκασία. Κατ’ ἀναλογίαν πρὸς τὴν διαίρεσιν αὐτὴν καὶ δο νοητὸς κόσμος διακρίνεται, ἀφ’ ἐνός μὲν εἰς τὰς μαθηματικὰς σχέσεις (χώρου, ἀριθμοῦ, μορφῆς κλπ.) τῶν πραγμάτων, ἀφ’ ἐτέρου δὲ εἰς τὰς ἐννοίας καὶ ίδέας τὰς ἔξαρτωμένας ἐκ τῆς ἀνωτάτης ίδέας τοῦ ἀγαθοῦ. Ὁ ἀνταποκρινόμενος πρὸς τὸ ὑποκειμενικὸν εἶδος τῆς δόξης ὄρατὸς κόσμος, διακρίνεται, ἀφ’ ἐνός μὲν εἰς τὰς σκιάς καὶ εἰκόνας τῶν πραγμάτων, ἀφ’ ἐτέρου δὲ εἰς τὰ ἀντικείμενα τὰ αἰσθητὰ «τά τε περὶ ήμᾶς ζῷα καὶ πᾶν τὸ φυτευτὸν καὶ τὸ σκευαστὸν ὅλον».

γένος» (Πολιτείας 510a). 'Ο νοητός κόσμος τῶν ιδεῶν & προτελεῖ τὴν οὐσίαν. 'Ο ὄρατός καὶ αἱ σθητὸς κόσμος ἀντίπροσω πεύει τὴν γένεσιν. 'Οποία εἶναι ἡ σχέσις τῆς οὐσίας πρὸς τὴν γένεσιν, τοιαύτη εἶναι καὶ ἡ σχέσις τῆς οὐκησεως πρὸς τὴν δόξαν' ὅποια εἶναι ἡ σχέσις τῆς οὐκησεως πρὸς τὴν δόξαν, τοιαύτη εἶναι καὶ ἡ σχέσις τῆς ἐπιστήμης πρὸς τὴν πίστιν ἀφ' ἑνός, καὶ τῆς διανοίας πρὸς τὴν εἰκασίαν ἀφ' ἑτέρου. (Πολιτείας 534 ab, Τίμ. 29c «ὅτι περὶ πρὸς γένεσιν οὐσία, τοῦτο πρὸς πίστιν ἀλήθεια») Σχηματογραφικῶς ἔχομεν ἐκ τούτων τὴν ἐπομένην εἰκόνα.

α') θεοκειμενικῶς : οὐσίας, ἐπιστήμη		ΤΟ ΑΓΑΘΟΝ		β') ἀντικειμενικῶς : "Ον. ορατός κόσμος = γένεσις ἀρχὴ ὁ φυσικὸς ἡλιος.	
Νόησις εἰδικῶς, γυνώσις καὶ ἐπι- στήμη	Δόξα, (αἰσθημα, άντηληψις, πα- ράστασις).	Νοητὸς κόσμος = οὐσία ἀρχὴ ἡ ίδεα τοῦ ἀγαθοῦ.			
Διά- νοια	Νοῦς Ἐπιστή- μη	Εἰκασία (εἰδότες σκια)	Πίστις (αἰσθητό)	Μεθημοτική, σχέσεις (ἀρι- θμος) σχῆμα γεωμετρικὸν	Ἔισος
Μαθη- ματικά	Διαδε- κτική = Φιλοσοφία				Εἰκόνες στοιχί- τῶν ἀγνο- κείμενων

γ') Η φύσις καὶ ἡ ψυχή.

'Ο ὄρατός καὶ αἱ σθητὸς κόσμος, περὶ τοῦ ὅποίου ἐγένετο λόγος εἰς τὸ προηγούμενον Κεφάλαιον, ἀποτελεῖ, κατὰ τὸν Πλάτωνα, τὴν Φύσιν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ, κατὰ διαβάθμισιν τῶν ὄντων ἐννοεῖται, ἀνάλογον πρὸς τὴν διαβάθμισιν τοῦ κόσμου τῶν ιδεῶν. Δὲν εἶναι ὅμως ἵσος κατὰ τὴν ἀξίαν καὶ τὸν βαθμόν, οὔτε εύρισκεται εἰς ἀμεσον σχέσιν πρὸς τοῦτον. Μεταξὺ τοῦ νοητοῦ τῶν ιδεῶν κόσμου καὶ τοῦ ὄρατοῦ καὶ αἰσθητοῦ τοιούτου μεσολαβεῖ ἡ ἔξι ἵσου πρὸς ἀμφοτέρους συγγενής, ψυχὴ, ἡ ὅποια ὑπάρχει τόσον εἰς τὸν κόσμον ὡς σύνολον, εἰς τὸ Σύμπαν, σὸν καὶ εἰς τὸν ἀνθρωπὸν καὶ εἰς ἄλλα ὄντα, εἰς ὡρισμένον βαθμόν. 'Οπως αἱ ίδεαι ἀποτελοῦν ἀνωτέραν πραγματικότητα καὶ ὡς οὐσίαι καὶ αἰτίαι τῶν πραγμάτων ἔχουν μεγαλυτέραν σημασίαν καὶ ἀξίαν ἀπὸ τὰ αἰσθήματα, τὰς παραστάσεις καὶ τὰ ὑποπίπτοντα εἰς τὰς αἰσθήσεις ἀντικείμενα, οὗτω καὶ ὁ ἀόρατος καὶ νοητὸς τῶν ιδεῶν